

جغرافیا و روابط انسانی، پاییز ۱۳۹۷، دوره ۱، شماره ۲

گردشگری بر توسعه حمل و نقل شهر (نمونه موردی: شهر مدیریت و نقش متقابل بررسی زاهدان)

مریم رضایی^۱، حسین یغفوری^۲، حسین دوستی مقدم^۳، ملیحه دوستی مقدم^۴

۱- دانشجوی دکتری تاریخ پیام نور قشم

۲- دانشیار جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه سیستان و بلوچستان

۳- کارشناسی ارشد گردشگری دانشگاه سیستان و بلوچستان،

۴- دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه زابل

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۰۹/۲۹

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۰۱/۲۱

چکیده

اغلب شهرهای دنیا محلی برای توسعه هرچه بیشتر صنعت به شمار می رفت؛ مانند رقابت های صنعتی شهرهای اروپایی در سده اخیر. امروزه، با توسعه جامعه بشری، دیدگاه ها و نظریه های علمی نیز پیرامون شهرها و نیز صنعت گردشگری دچار تغییرات شده است. بدین معنی در دوره معاصر شهرها از رقابت صنعتی به رقابت گردشگری روی آورده اند، زیرا گردشگری چنان پتانسیلی دارد که می تواند به راحتی جایگزین شهرهای صنعتی شود و شهرهای بسیار زیبای گردشگری را به وجود آورد تا هم شهروندان و هم گردشگران از زیبایی های آن لذت ببرند. پژوهش حاضر از نوع توصیفی - تحلیلی و از نوع کاربردی می باشد. اطلاعات جمع آوری شده، طبقه بندی و در دو بخش مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. در بخش اول ضمن تجزیه و تحلیل نظریات در نرم افزار تحلیل آماری *SPSS*، از طریق پرسشنامه، همبستگی عوامل تاثیرگذار مورد بررسی قرار گرفت. در نهایت برای مدیریت و برنامه ریزی گردشگری شهر زاهدان، مدل استراتژیک سُوآر (*SOAR*) مورد استفاده قرار گرفت. نتایج نشان دهنده تاثیرات مثبت و منفی اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی و زیستمحیطی در منطقه، عدم حضور و تاثیر مستقیم جامعه محلی در برنامه ریزی و تصمیم سازی در خصوص توسعه صنعت گردشگری و نشأت منافع اقتصادی می باشد.

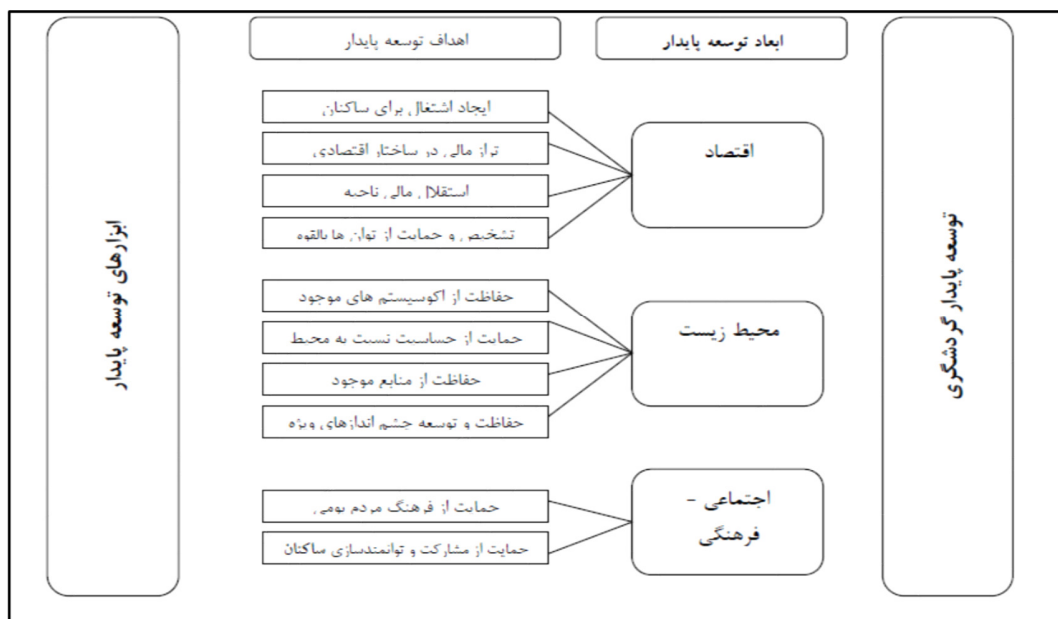
کلمات کلیدی: مدیریت شهری، توسعه شهری، گردشگری، شهر زاهدان

رشد فزاینده شهرنشینی و رویکرد به جغرافیای اوقات فراغت در دهه های اخیر سبب شده است که توجه به صنعت گردشگری به عنوان بزرگترین و متنوع ترین صنعت و نیز به عنوان هدفی قابل حصول در فرایند توسعه پایدار مورد توجه بسیاری از کشورها قرار گیرد. بسیاری از کشورها این صنعت پویا را به عنوان منبع اصلی درآمد، ایجاداشتغال، رشد بخش خصوصی و تبادلات فرهنگی - انسانی و توسعه ساختار زیربنایی می دانند. از این رو امروزه گردشگری شهری به صورت مسأله و فعالیتی مهم است که سبب تغییرات فضایی گسترده در شهرهای بزرگ شده است. از سوی دیگر ویژگی شهرها باعث شده است که گردشگران شهری متفاوت تر از سایر گروه های گردشگری باشند. چرا که گردشگری شهری ترکیب پیچیده های از فعالیتهای مختلف است که از به هم پیوستن ویژگی های محیطی و میزان توانمندی و کشش شهر در جذب بازدید کنندگان و ارائه خدمات بوجود می آید (موحد، ۱۳۸۶: ۳۳).

بیان مسئله

امروزه، اکثر شهرهای دنیا آن چنان جذابیتی را به دست آورده اند که هر ساله میزبان جمع کثیری از گردشگران داخلی و خارجی اند. مسلماً جاذبه های این شهرها به قدری زیادند که توانایی جذب گردشگر از نقاط دور و نزدیک را دارند. تا حدودیک قرن پیش کمتر به شهرها به منزل. یکی از مقاصد گردشگری نگاه می شد و اغلب شهرهای دنیا محلی برای توسعه هرچه بیشتر صنعت به شمار می رفت؛ مانند رقابت های صنعتی شهرهای اروپایی در سده اخیر. امروزه، با توسعه جامعه بشری، دیدگاه ها و نظریه های علمی نیز پیرامون شهرها و نیز صنعت گردشگری دچار تغییرات شده است. بدین معنی در دوره معاصر شهرها از رقابت صنعتی به رقابت گردشگری روی آورده اند، زیرا گردشگری چنان پتانسیلی دارد که می تواند به راحتی جایگزین شهرهای صنعتی شود و شهرهای بسیار زیبای گردشگری را به وجود آورد تا هم شهروندان و هم گردشگران از زیبایی های آن لذت ببرند و هم منبع درآمدی برای شهر باشد و هم شهرها را به شیوه ای پاکیزه توسعه دهد. در واقع این مزایای بسیار ارزشمند گردشگری باعث به وجود آمدن شهرهایی زیبا، پاکیزه، پردرآمد، و مرفه شده است. گردشگری باعث توسعه پایدار شهرهای گردشگر محور شده است (حاتمی نژاد و شریفی، ۱۳۹۴: ۲). شهرها و گردشگری روابط مکملی دارند، چرا که تمامی انواع گردشگری به نوعی به کانون ها و خدمات شهری نیازمند هستند. لذا هرگونه برنامه ریزی برای توسعه گردشگری باید به توانمندی شهرها در ارائه خدمات مستقیم و یرمستقیم توجه داشته باشند (لطفی، ۱۳۸۶: ۱۶۰). محیط های شهری از دو نظر در صنعت گردشگری اهمیت دارند، از یک سو کانون های شهری به لحاظ تمرکز جمعیت در آنها و فشارها و خستگی های ناشی از کار و فعالیت، به عنوان مبدأ مسافرتها گردشگری محسوب می شوند و از سوی دیگر بعضی از شهرها به علت امکان فعالیت های اقتصادی، سیاسی و ارتباطی، فراغتی و جاذبه های تاریخی و گردشگری به عنوان مقصد مسافرت های گردشگری نیز به شمار می آیند (کردی، ۱۳۸۱: ۱۸). اهمیت گردشگری شهری در شهرهای کشورهای پیشرفته به حدی است که شهرداران در ایجاد زیرساختها و جاذبه های جدید توریستی و معرفی شهر خود با یکدیگر رقابت می کنند. مسئولان شهرهای توریستی مثل پاریس، پکن و مادرید، سعی می کنند با رشد صنعت گردشگری به توسعه شهر خود کمک کنند. در ایتالیا رقابت سنگینی بین شهرداران شهرهای مختلف

وجود دارد و برای آژانس های توریستی به طور جدی خدمات خود را تبلیغ می کنند (دیناری، ۱۳۸۱: ۱۶۰). گردشگری در شهرهایی توسعه پیدا می کند که علاوه بر داشتن جاذبه های تاریخی، فرهنگی و هنری، از امکانات و خدمات مناسب نیز بهره مند باشند (موحد، ۱۳۸۴: ۱۱۵). وجود زیر ساخت های مناسب در هر مکان، از قبیل، راه (دسترسی مناسب)، بهداشت، مخبرات، آب، برق، امنیت و مدیریت مواد زائد در جلب و کسب رضایت گردشگران برای تکرار سفر اهمیت بسیار بالایی دارد. رشد و توسعه گردشگری در شهرها نه تنها به حفاظت و پیشرفت شهر وابسته است، بلکه ایجاد سازمانی قوی را نیز طلب می کند، سازمانی که حفاظت و گردشگری را با هم برنامه ریزی و مدیریت کند. گردشگری بخشی از فضای شهری را استفاده و در با ارزش کردن آن قسمت از شهر، نقش اساسی داشته و دارد. در نتیجه توسعه گردشگری در شهر با حفاظت و توسعه و پیشرفت شهری در تضاد نیست، بلکه به نوعی در ارتباط متقابل است. گردشگری علاوه بر کمک در حفظ بناهای تاریخی به عنوان میراث فرهنگی، می تواند در توسعه شهر نیز نقش مثبتی داشته باشد (موحد، ۱۳۸۶: ۱۱۶). گرچه توسعه پایدار چهار چوب مفهومی ساده ای را ارائه می نماید، لیکن چنانکه در شکل (۱) آمده است.

شکل شماره ۱. ابعاد توسعه پایدار گردشگری، منبع: (اکبرپور سراسکانرود و همکاران، ۱۳۹۰: ۹۷).

پایداری عملاً توازن بین اقتصاد، محیط و اجتماع است. هر یک از این سه بعد در توسعه پایدار از استقلال داخلی برخوردار می باشند، ولی برای توسعه ای که در دراز مدت با موفقیت همراه باشد نیاز به همگرایی و رشد متوازن اقتصاد، محیط و اجتماع احساس می گردد. نشان دهنده روابط بین توسعه پایدار و سه عامل یاده شده را نشان می دهد (ابراهیمزاده و همکاران، ۱۳۹۱: ۳۸). حاتمی نژاد و شریفی (۱۳۹۴) پژوهشی در سنجش برگردشگری شهری گردشگری شهری در شهر

سنندج توانسته است به شیوه ای مؤثر باعث پایداری هرچه بیشتر شهر سنندج شود. گردشگری در شهر سنندج توانسته است بیشترین تأثیر را بر توسعه پایدار اقتصادی و کمترین تأثیر را توسعه. پایدار محیطی داشته باشد. هدف پژوهش حاضر بررسی نقش مدیریت شهری بر توسعه گردشگری شهری و اهمیت توسعه گردشگری به خصوص در شهر زاهدان است.

منطقه مورد مطالعه

هرستان زاهدان با وسعت ۳۱۲۵۰ کیلومتر مربع معادل ۱۷ درصد از مساحت استان را به خود اختصاص داده است. شهرستان زاهدان از شمال به شهرستان هامون و کویر لوت از شرق به کشور پاکستان از غرب به استان کرمان و از جنوب به شهرستان خاش محدود می شود. جمعیت شهرستان زاهدان در سال ۸۴ (۶۵۸۷۹۵) نفر و در سال ۹۰ به (۶۲۲۸۵۵) نفر تقلیل یافته است. اکثر مردم این شهر با توجه به قومیت های که در اینجا ساکن شده اند از نژاد آریایی هستند و به زبانهای و گویش های فارسی، بلوچی، سیستانی، کرمانی، یزدی و خراسانی سخن می گویند. مسافت زاهدان تا تهران ۱۴۹۴ کیلومتر است و از سطح دریا ۱۳۸۵ متر ارتفاع دارد. هوای زاهدان گرم و خشک بوده و در روزهای تابستان هوا بسیار گرم و در شب ها حرارت به نحو محسوسی کاهش می یابد. بادهای ۱۲۰ روزه سیستان به طور غیر مستقیم در کاهش دمای شهر زاهدان تأثیر دارد. در این شهر به ندرت برف می بارد. شهر زاهدان دارای موقعیت ممتاز جغرافیایی است و در مسیر تردد بین المللی پاکستان و هندوستان - خراسان و کرمان قرار دارد. از جمله کوه های زاهدان می توان به کوه اشتران با ارتفاع ۳۰۱۲ متر، انجیر دان و جیکو با ارتفاع ۲۲۵۵ متر و پیر خان با ارتفاع ۲۲۲۱ متر اشاره نمود. کوه ملک سیاه نیز یکی دیگر از کوه های زاهدان است. آب مورد نیاز این شهر از طریق چاه قنات، چشمه ها، رودخانه ها و چاه نیمه سیستان تامین می گردد. مهمترین محصولات کشاورزی زاهدان گندم، جو، نباتات، علوفه، ذرت دانه ای و علوفه ای، سبزیجات و محصولات جالیزی و باغی می باشد.

پیشینه تاریخی زاهدان:

زاهدان در قدیم دزداب می گفتند. این شهر که کوه ها آن را احاطه کرده اند قدمتی نود ساله بیشتر ندارد. سال خوردگان، دزداب را به خوبی می شناسند که در برخی نقاط آب به صورت چشمه بیرون آمده و در قدری آنسو تر در زمین فرو رفته و به همین دلیل دزداب خوانده شده است. در سال ۱۳۰۲ هجری شمسی کابینه دستور به آبادانی شهر داده است و در سال ۱۳۰۹ هجری شمسی بنا به پیشنهاد تیمسار جهانبانی نام شهر به زاهدان تغییر یافت. هرچند نقشه اولیه شهر زاهدان توسط یک مهندس از شهر کویته پاکستان طراحی گردید، ولی معماران ایرانی بافت کلی شهر را بر اساس معماری شهر های تاریخی مطابق اقلیم منطقه اجرا کردند. امروزه زاهدان با جمعیتی بیش از ۶۵۰۰۰۰ نفر با دانشگاه های بزرگ دولتی، آزاد، پیام نور، علوم قرآنی و حوزه های علمیه امام جعفر صادق (ع) و حوزه علمیه دارالعلوم مکی به عنوان یک شهر دانشگاهی و فرهنگی شناخته می شود. اتحاد و همدلی مردم زاهدان و وجود اقوام و ادیان و مذاهب اسلامی مختلف در شهر آنرا به الگوی نمادین برای دیگر شهرها در ایران و کشورهای دیگر تبدیل کرده است.

اقوام و آداب رسوم شهرستان زاهدان:

در میان ساکنان شهر زاهدان کسی را نمی توان یافت که به حق زاهدان را وطن خود بداند. زاهدان شهرپراوازه چند دروازه ایست که به دلیل مهاجرت پذیری تا کنون فرهنگی یک دست نیافته است. دین و مذهب مهمترین عامل اتحاد و همدلی مردم زاهدان است. وجود اقوام و ادیان و مذاهب اسلامی مختلف در شهر آنرا به الگویی نمادین برای دیگر شهرها در ایران و کشور های دیگر تبدیل کرده است. علت توجه دشمنان اسلام و انقلاب به استان سیستان و بلوچستان و خصوصاً شهر زاهدان برای ایجاد تفرقه و سوء استفاده و در گیری های قومی و قبیله ای و مذهبی هم همین نکته اساسی است که همواره طمع و کینه دشمنان را تحریک کرده است. از جمله مراسم مذهبی که هر سال در زاهدان چشمگیر است عزاداری مردم در ایام محرم و صفر و شهادت دیگر ائمه اطهار^(ع) است. این عزاداران اغلب از اقوام سیستانی، یزدی، خراسانی، کرمانی، ترک و افغان می باشند.

آداب و رسوم سیستانیها:

استقبال از سال نو در هر منطقه ای سال نو با یک پیش درآمد طبیعی آغاز می شود. شیرینی عید در سیستان و سفره عید و اعتقادات مردم در سیستان، لباسهای محلی، دهل ساز همراهی کننده سرنا در سیستان است و در مجالس عروسی این دو ساز به اجرای آهنگهای چاپ زابلی، چوب بازی شمشیر بازی و گاه ترانه های سیستانی می پردازند. در مراسمات مذهبی نیز مردم حضور پررنگی دارند، از جمله ماه محرم، شب های قدر و سوگواریهای محلی با شکوه برگزار می شود.

آداب و رسوم بلوچ:

اعیاد مذهبی نظیر عید قربان و فطر با شکوه و با رسم خاصی برگزار می شود. مراسم عروسی مهمترین مراسم شادی آور بلوچ است. موسیقی و ادبیات بومی و لباسهای محلی آنها از تنوع رنگ زیادی برخوردار است. صنایع دستی قوم بلوچ گلیم بافی، سوزندوزی، سکه دوزی و سفالگری می باشد.

خوراک در شهرستان زاهدان:

کشک زرد، کشک سفید، آبگوشت محلی، اوجزک، قتلمه، کلوچه محلی و نان تافتون محلی از خوشمزه ترین خوراک های محلی سیستانی است. اناردانه یک خورشت سنتی و آبگوشت محلی و تباگ از خوراکیهای معروف قوم بلوچ می باشد (استانداری سیستان و بلوچستان، ۱۳۹۵).

ساختمان دادگستری شهرستان زاهدان کاربری داشته است. این بنا نیز از جمله اولین بناهای شکل گرفته در شهر نو پای زاهدان محسوب می شود که در دو طبقه با مصالح عمده خشت در جرز و آجر در نما اجرا شده است. در حال حاضر از این بنا به عنوان خانه صنایع دستی استان استفاده می شود.

خانه ابویی:

ساختمان قدیمی ابویی در بافت تاریخی شهر زاهدان و در خیابان شریعتی واقع شده است. زمان احداث این بنای تاریخی همزمان با شکل گیری هسته اولیه شهر به دوره پهلوی اول برمی گردد. از خصوصیات بارز این بنا می توان به بادگیرها و حوضخانه آن اشاره کرد.

انبار ملک:

این بنا در شهر زاهدان، تقاطع کوچه حافظ و خیابان آیت ... کفعمی واقع شده است. در بافت قدیم شهر قرار دارد و متعلق به دوره ی پهلوی می باشد. بنایی است با پلان مستطیل شکل که در قطعه زمینی به مساحت ۳۲۳۵ متر مربع و باز بر بنای کلی ۱۶۵۵ مورد استفاده قرار گرفته است. سبک معماری بومی محلی، تزئینات آجر کاری و وجود دروازه ورودی این بنا از ویژگی های منحصر به فرد آن است. طاقنما ها و آجر کاری های ورودی بنا و تزئینات آجر کاری در حاشیه فوقانی سردر ورودی اتاقها از عوامل تزئینی این بناست که تأثیر گرفته از معماری سنتی و بومی منطقه است (سازمان میراث فرهنگی، ۱۳۹۵).

روش تحقیق

روش تحقیق براساس ماهیت و روش از نوع توصیفی - تحلیلی و براز حیث هدف از نوع کاربردی می باشد. برای جمع آوری اطلاعات مورد نیاز از مطالعات کتابخانه ای و پیمایشی استفاده شده است. جهت بررسی نقش مدیریت شهری بر گردشگری شهری زاهدان، از بین جامعه آماری پژوهش که کارشناسان میراث فرهنگی، شهرداری زاهدان، گردشگران و مسئولان سازمان های مرتبط با مدیریت شهری و گردشگری، را شامل می شود، تعداد ۸۰ نفر تعیین و به روش نمونه گیری تصادفی ساده، با آنها مصاحبه شده و پرسشنامه تکمیل گردید. سپس اطلاعات جمع آوری شده، طبقه بندی و در دو بخش مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. در بخش اول اقدام به تجزیه و تحلیل نظریات در نرم افزار تحلیل آماری *SPSS* و از طریق عوامل تاثیرگذار مدیریت شهری، گردشگری و ابعاد توسعه گردشگری مورد بررسی قرار گرفت. در نهایت برای مدیریت و برنامه ریزی گردشگری شهر زاهدان، مدل استراتژیک سُوآر (*SOAR*) مورد استفاده قرار گرفت، تا علاوه بر توسعه گردشگری نقش متقابل مدیریت و گردشگری بر توسعه شهری مورد بررسی قرار دهیم.

فرضیه های پژوهش

هدف پژوهش حاضر بررسی نقش مدیریت هماهنگ و نیز همکاری های متقابل مدیریت شهری و مردم محلی در رسیدن به توسعه پایدار گردشگری شهری است بر این اساس، دستیابی به پاسخ فرضیه های زیر مورد نظر خواهد بود:

- ۱- بین مدیریت شهری و دستیابی به توسعه پایدار گردشگری شهری رابطه وجود دارد.
- ۲- بین همکاری های متقابل مدیران شهری و مردم محلی و دستیابی به توسعه پایدار گردشگری شهری رابطه وجود دارد.
- ۳- بین گردشگری و توسعه پایدار اجتماعی، اقتصادی، کالبدی شهری رابطه وجود دارد.

یافته های پژوهش

الف) مدیریت شهری و مدیریت گردشگری

جدول ۱- متغیرهای مدیریت شهری

متغیر	بسیار زیاد	زیاد	متوسط	کم	بسیار کم	متغیر	بسیار زیاد	زیاد	متوسط	کم	بسیار کم
میزان هماهنگی بین ارگانهای تصمیم گیرنده	۰.۲۸	۰.۱۹	۳.۴۰	۰.۶	۲.۵	۵۹.۳	۴۷.۳	۰.۰۰۰			
میزان هماهنگی بین عوامل اجرایی	۲.۱۴	۵.۴۱	۷.۱۸	۷.۱۶	۹.۸	۳۵.۳	۱۶.۴	۰.۰۰۰			
میزان ارزیابی و کنترل طرحهای مصوب در زمینه گردشگری	۸.۲۴	۷.۴۲	۹.۶	۱۳	۶.۱۲	۵۴.۳	۸۶.۴	۰.۰۰۰			
تمرکززدایی تصمیم گیری ها و واگذاری اختیارات به مردم محلی	۶.۱۰	۶.۳۸	۲۲	۶.۱۰	۳.۱۸	۱۲.۳	۸۳.۳	۰.۰۰۰			
تلاش مدیریت در جهت مشارکت بیشتر مردم محلی در توسعه گردشگری شهری	۸.۹	۴.۱۳	۶.۳۸	۱.۲۱	۱.۱۷	۷۷.۲	۰۳.۳	۰.۰۰۰			
میزان نظارت مردم محلی بر تصمیم گیریهای مسولان شهردر رابطه با گردشگری شهری	۱.۱۷	۷.۱۸	۲.۴۰	۴.۱۵	۵.۸	۲۰.۳	۳۲.۳	۰.۰۰۰			
میزان اطلاع رسانی مسولان به مردم محلی در رابطه با تصمیم گیریهای مدیریت شهری راجع به توسعه گردشگری	۸.۱۳	۸.۴۸	۵.۸	۴.۱۱	۵.۱۷	۳۰.۳	۱۱.۵	۰.۰۰۰			
میزان دخالت مردم محلی در تصمیم گیریها	۶.۲۳	۸.۳۷	۵.۱۹	۱.۸	۱۱	۵۴.۳	۰۰.۴	۰.۰۰۰			
میزان نظرخواهی از مردم محلی قبلی و بعد از انجام هر پروژه در زمینه گردشگری	۵.۸	۲.۳۶	۷.۱۸	۷.۱۸	۹.۱۷	۹۸.۲	۶۷.۳	۰.۰۰۰			
میزان تلاش مدیریت شهری در جهت افزایش آگاهی های عمومی	۹.۱۵	۷.۲۰	۶.۵۱	۷.۵	۱.۶	۳۷.۲	۶۹.۴	۰.۰۰۰			
مدیریت یکپارچه شهری در دستیابی به توسعه پایدار گردشگری شهری	۱.۴	۵.۱۹	۳.۹	۳.۴۴	۸.۲۲	۳۴.۳	۱۹.۴	۰.۰۰۰			

منبع: نگارنده، ۱۳۹۵

نقش مدیریت شهری در برنامه ریزی، تدوین، اجرا و ارزیابی طرح های گردشگری شهری

در رابطه بانقش مدیریت شهری در برنامه ریزی، تدوین، اجرا و ارزیابی طرح های گردشگری نتایج حاصل از نظرسنجی از پاسنخگویان حاکی از آن است که به طور کلی ..... نقش مدیریت شهری را قابل توجه دانسته اند. نظر کارشناسان شونده راجع به میزان هماهنگی بین ارگان های تصمیم گیرنده با توجه به طیف های مطرحه در پرسشنامه، از خیلی زیاد تا خیلی کم، مبین آن است که اکثر پاسنخگویان یعنی ۴۰.۳ درصد، وجود هماهنگی بین ارگان های تصمیم گیرنده را متوسط ارزیابی کرده اند؛ بنابراین، برای دستیابی به هماهنگی های بیش تر و سازنده تر از این خصوص تصمیمات مدیریتی و خاص اتخاذ گردد، از جمله استفاده از مدیران کارآزموده و متخصص در زمینه های مختلت و اطلا رسانی راجع به مزایا و منافع هماهنگی در مدیریت و اجرا و کاهش هزینه ها و ...

راجع به میزان هماهنگی بین عوامل اجرایی، اکثریت پرسش شوندگان یعنی، ۱۰.۵ درصد این امر را کم دانسته اند، ازم به ذکر است که چنان چه تصمیم گیری ها در سطوح مختلت از هماهنگی مناسب برخوردار باشد، هماهنگی در بین عوامل اجرایی نیز از سمت و سوی راضی کننده تر برخوردار خواهد شد و از چندباره کاری ها که منجر به اتلاف وقت، هزینه و آشفتگی اوضا می شود، جلوگیری به عمل خواهد آمد.

در زمینه میزان ارزیابی و کنترل طرح های مصوب ۲۰.۷ درصد پاسنخگویان، میزان کنترل طرح ها را کم ارزیابی کرده اند، باید خاطر نشان کرد چنان چه ارزیابی و کنترل طرح ها به صورت علمی اجرا شود چه بسا از هدر رفت بسیاری از هزینه ها جلوگیری به عمل خواهد آمد؛ چرا که از اجرا و یا ادامه ی طرحی که مشکلات و معضلات زیست محیطی، اقتصادی، اجتماعی و بعضاً فرهنگی به دنبال دارد، جلوگیری به عمل آمده و یا با ترمیم آن، به سمت و سوی مناسب تر هدایت خواهد شد.

۲- نقش مدیریت شهری در به کارگیری توانایی های موجود جامعه محلی

راجع به میزان تمرکززدایی تصمیم گیری ها و واگذاری اختیارات، ۳۸.۶ درصد پاسنخگویان بر گزینه کم تأکید کرده اند، ازم به ذکر است که مشارکت مردم محلی در تصمیم گیری ها با توجه به اطلاعات و آگاهی های منطقه ای آن ها، می تواند به اتخاذ تصمیم های متناسب با استعدادها و قابلیت های منطقه منجر شده و از اجرای طرح های ناسازگار با شرایط زیست محیطی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی منطقه جلوگیری به عمل آورد.

در زمینه ی تلاش مدیریت شهری برای جلب مشارکت بیش تر مردم محلی در امور، اکثر پاسنخگویان یعنی، ۳۸.۶ درصد این امر را متوسط دانسته اند، لازم به ذکر است که جلب مشارکت شهروندان و مردم محلی در امور مختلف شهر از جمله

در توسعه گردشگری می‌تواند پویایی و سرزندگی، تلاش برای کسب درآمد بیش‌تر، حفظ ارزش افزوده فعالیت‌ها در منطقه و برای افراد بومی، جلوگیری از مهاجرت و در نهایت رضایت بیشتر شهروندان داشته باشد. در زمینه نقش مدیریت یکپارچه شهری در دستیابی به توسعه پایدار گردشگری شهری، ۴۴.۳ درصد پاسخگویان برگزیده خیلی زیاد تأکید داشته‌اند، بنابراین، مشخص می‌شود که با برنامه ریزی و مدیریت صحیح منابع، استعدادها و توان‌های منطقه‌ای، همسو کردن تصمیم‌گیری‌های مرتبط با امور مختلف از جمله گردشگری شهری، و مشارکت مردم در امور مختلف از جمله گردشگری می‌تواند در دستیابی به توسعه پایدار شهری و هم‌چنین توسعه‌ی پایدار گردشگری شهری بسیار اثرگذار باشد؛ چرا که شهر و مناسبات در ارتباط با آن، سیستم پویا و زنده است که برای هدایت صحیح و پایدار آن، نیازمند به مدیریت یکپارچه و هماهنگ است و این امر، توسعه پایدار گردشگری شهری را نیز به دنبال خواهد داشت. بقیه گزینه‌های مبین تحلیل فوق و عدم نظرخواهی در تصمیم‌گیری و تلاش لازم در جهت آگاهی و مشارکت مردم در مدیریت شهری را بیان می‌کند، که به نوعی تکمیل‌کننده دیگرگویه‌ها در پرسشنامه می‌باشد.

جدول ۲- متغیرهای تاثیرگذار در مدیریت گردشگری شهری

متغیر	بسیار زیاد	زیاد	متوسط	کم	بسیار کم	متوسط	بسیار کم	متغیر
تجهیز فضاهای گردشگری	۷.۱۶	۷.۴۰	۸.۱۱	۳.۱۸	۶.۱۲	۳۵.۴	۰.۰۰۰	تجهیز فضاهای گردشگری
ایجاد کمپینگ در فضاهای شهری	۸.۲۲	۴.۳۹	۵.۶	۴.۱۵	۹.۱۵	۶۰.۴	۰.۰۰۰	ایجاد کمپینگ در فضاهای شهری
وضعیت حمل و نقل	۵.۸	۳۹	۱.۱۷	۳.۱۸	۱.۱۷	۹۵.۳	۰.۰۰۰	وضعیت حمل و نقل
امکانات و خدمات اقامتی و رفاهی مانند (رستوران و...)	۸.۱۱	۸.۳۵	۳.۳۱	۲.۱۰	۱۱	۳۵.۳	۰.۰۰۰	امکانات و خدمات اقامتی و رفاهی مانند (رستوران و...)
وضعیت امکانات بهداشتی (زباله‌ها، دسترسی به آب سالم و سرویس بهداشتی و...)	۸.۱۳	۲.۴۰	۱.۳۰	۸.۱۳	۲	۷۴.۳	۰.۰۰۰	وضعیت امکانات بهداشتی (زباله‌ها، دسترسی به آب سالم و سرویس بهداشتی و...)
میزان ترافیک در سطح شهر	۱.۲۱	۸.۳۹	۹.۱۷	۲.۱۰	۱۱	۱۷.۴	۰.۰۰۰	میزان ترافیک در سطح شهر
پاکیزگی مکانهای عمومی و خصوصی	۱۳	۱.۱۷	۵.۴۳	۲.۱۲	۲.۱۴	۵۶.۳	۰.۰۰۰	پاکیزگی مکانهای عمومی و خصوصی
امنیت در داخل شهر	۹.۴۳	۶.۲۷	۸.۱۱	۱.۶	۶.۱۰	۹۳.۳	۰.۰۰۰	امنیت در داخل شهر
هدایت گردشگران در شهر	۷.۱۸	۴.۱۱	۷.۴۲	۱۵	۲.۱۲	۶۰.۳	۰.۰۰۰	هدایت گردشگران در شهر
بهبود و توسعه زیرساختهای گردشگری	۱.۱۹	۶.۴۷	۳.۱۶	۸.۹	۳.۷	۷۲.۴	۰.۰۰۰	بهبود و توسعه زیرساختهای گردشگری
سیاست‌گذاری مناسب سیستم اداری کارآمد در زمینه گردشگری شهری	۷.۳۱	۹.۶	۴.۳۹	۲.۱۴	۷.۷	۷۴.۳	۰.۰۰۰	سیاست‌گذاری مناسب سیستم اداری کارآمد در زمینه گردشگری شهری
سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در بخش گردشگری شهری	۸.۲۲	۲۲	۹.۱۵	۶.۲۳	۹.۱۵	۸۳.۲	۰.۰۰۰	سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در بخش گردشگری شهری

منبع: نگارنده، ۱۳۹۵

۲-۱ نقش مدیریت شهری در ایجاد، حفظ و تجهیز تسهیلات گردشگری (زیرساختهای حمل و نقل، اقامتی، جاذبه ای و فعالیتها)

در زمینه نقش مدیریت شهری در ایجاد حفظ و تجهیز تسهیلات گردشگری از جمله امنیت، پاکیزگی مکانهای عمومی، وضعیت امکانات بهداشتی و خدمات اقامتی نتایج حاصله نشان دهنده نقش حائز اهمیت و بسیار تاثیر گذار مدیریت شهری به خصوص در زمینه فراهم کردن امکانات بهداشتی با ۴۰.۲ درصد در زمینه پاکیزگی مکان عمومی، مدیریت ترافیک و ایجاد امنیت در داخل شهرها با ۳۹.۹ می باشد و به طور کلی ۳۹.۴ بر نقش مدیریت شهری در سیاست گذاری مناسب به عنوان ارکان توسعه گردشگری شهری تاکید کرده اند.

جدول شماره ۳- سطح کیفی متغیرهای گردشگری شهری زاهدان

مقی داری	کولموگوروف استیروپوف	میانگین	تپلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	کم تپلی	مقی
۰,۰۰۰	۴۸.۳	۱۲.۳	۱۳	۱۳	۳.۴۲	۲.۱۲	۵.۱۹	پارکینگ و خدمات مربوط به آن
۰,۰۰۰	۷۰.۳	۵۶.۲	۲.۱۲	۲.۴۰	۷.۳۱	۱۱	۹.۴	تاسیسات و تجهیزات سوختی، انرژی و پمپ بنزین
۰,۰۰۰	۲۲.۴	۰۳.۲	۶.۳۶	۳۹	۱۵	۸.۲	۵.۶	حفاظت از فضای سبز
۰,۰۰۰	۳۶۱	۱۲.۳	۲.۱۲	۷.۳۱	۳.۹	۲.۲۵	۵.۲۱	دسترسی به خدمات بهداشتی و درمانی در سطح شهر
۰,۰۰۰	۸۰.۲	۹۱.۲	۹.۱۷	۱.۱۷	۴.۳۵	۴.۱۵	۲.۱۴	دسترسی به آب سالم
۰,۰۰۰	۸۸.۲	۳۹.۲	۸.۲۴	۷.۲۹	۵.۳۲	۳.۷	۷.۵	هدایت و راهنمایی گردشگران و امکانات تبلیغات گردشگری
۰,۰۰۰	۳۷.۳	۷۰.۲	۷.۳۳	۴.۱۱	۱.۱۹	۴.۲۲	۴.۱۳	وضعیت خدمات پرداخت الکترونیک (عابریانک و غیره)
۰,۰۰۰	۶۳.۳	۹۳.۲	۷.۱۸	۵.۳۰	۴.۱۱	۵.۱۷	۲۲	ایجاد و حفاظت از آثار تاریخی فرهنگی
۰,۰۰۰	۸۷.۴	۵۱.۲	۶.۲۵	۱.۴۱	۴۹	۱۳	۴.۱۵	ایجاد و اشتغال و کسب و کارهای جدید
۰,۰۰۰	۴۰.۳	۷۴.۲	۳۵	۶.۱۴	۸.۹	۴.۲۲	۳.۱۸	حفظ هویت فرهنگی و فرهنگ بومی
۰,۰۰۰	۹۶.۲	۹۳.۲	۹.۸	۵.۳۰	۷.۳۱	۹.۱۵	۱۳	مشارکت فرهنگی و اجتماعی جامعه در توسعه گردشگری
۰,۰۰۰	۴.۱۵	۹۲.۲	۴.۲۴	۴.۲۲	۷.۳	۴.۳۵	۲.۱۴	کنترل قیمت زمین
۰,۰۰۰	۲۶.۳	۲۲.۳	۴.۱۵	۵.۶	۳.۳۳	۳.۲۹	۴.۱۵	اجرا و ارزیابی سیاست های گردشگری

منبع: نگارنده، ۱۳۹۵

۱- کیفیت مدیریت شهری در حوزه‌های (خدمات بهداشتی، رفاهی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی) گردشگری ارزیابی پاسخگویان راجع به سطح خدمات بهداشتی، رفاهی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی که در راستای سطح کیفیت مدیریت شهری انجام گرفت اغلب به طور متوسط بوده و رفاهی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی به طور کلی نشان دهنده سطح کیفی نسبتاً مناسبی می باشد. ولی در زمینه های کنترل قیمت زمین و اجرای سیاستهای گردشگری لازم است اقدامات موثرتری در جهت افزایش سطح کیفی این عوامل در راستای توسعه پایدار انجام گیرد.

ب) نظر سنجی گردشگری و ابعاد توسعه شهری

جدول شماره ۴- پایاداری اجتماعی و فرهنگی در گردشگری و توسعه شهری

گویه ها	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد
احیای هنرها و سنت های دستی و محلی	۳.۷	۳.۷	۱۵.۴	۵۵.۳	۲۲
در افزایش دسترسی به امکانات فرهنگی هنری (کتابخانه)	۱۰.۶	۲۱.۵	۲۹.۷	۳.۵	۳.۳
تقویت غرور جامعه میزبان و روحیه همبستگی	۷.۵	۱.۱۹	۶.۲۵	۴.۲۶	۲۳.۲
در افزایش اتحاد و انسجام ساکنان	۱۱	۶.۲۵	۸.۱۳	۶.۳۶	۱۳
در افزایش بهره مندی از خدمات درمانی و بهداشتی	۵.۶	۳.۵	۵.۳۲	۷.۴۴	۱۱
جذب جمعیت	۷.۱۳	۷.۱۶	۲.۱۴	۷.۴۴	۱۱
افزایش مصرف هفتگی مواد پروتئینی	۵.۸	۷.۱۶	۷.۲۰	۸.۳۷	۳.۱۶
سرزندگی و شادابی عمومی بر اثر حضور گسترده گردشگران	۸.۱۳	۲.۱۴	۱.۸	۸.۵۰	۱۳
تجهیز مدارس به امکانات آموزشی و پژوهشی	۹.۱۵	۲.۱۴	۵.۶	۲.۳۶	۲.۲۷
ارتقای کیفیت زندگی ساکنان	۹.۴	۱.۸	۵.۶۰	۵.۶	۹.۱۹
در ارتقای دسترسی به امکانات ورزشی	۴.۱۵	۱.۸	۲.۳۸	۲۲	۳.۱۶

جدول شماره ۵- نتایج آزمون کای اسکور در پایاداری اجتماعی و فرهنگی توسعه شهری

گویه	Chi-Square	df	Sig
احیای هنرها و سنت های دستی و محلی	۲,۲۱	۴	۰.۰۰۰
در افزایش دسترسی به امکانات فرهنگی هنری (کتابخانه)	۸۴,۷۷	۴	۰.۰۰۰
تقویت غرور جامعه میزبان و روحیه همبستگی	۳۵,۴۶	۴	۰.۰۰۰
در افزایش اتحاد و انسجام ساکنان و گردشگران	۵۸,۴۳	۴	۰.۰۰۰
در افزایش بهره مندی از خدمات درمانی و بهداشتی	۱,۵۳	۴	۰.۰۰۰
جذب جمعیت	۹۵,۹۵	۴	۰.۰۰۰
افزایش مصرف هفتگی مواد پروتئینی	۵۸,۳۰	۴	۰.۰۰۰
سرزندگی و شادابی عمومی بر اثر حضور گسترده گردشگران	۱,۴۸	۴	۰.۰۰۰
تجهیز مدارس به امکانات آموزشی و پژوهشی	۶۷,۲۵	۴	۰.۰۰۰
ارتقای کیفیت زندگی ساکنان	۲,۷۰	۴	۰.۰۰۰
در ارتقای دسترسی به امکانات ورزشی	۶۲,۸۶	۴	۰.۰۰۰

کارشناسان حوزه گردشگری در شهرزاهدان به دلیل آنکه خود نیز در شمار ساکنان شهرزاهدان قرار داشتند، بنابراین این انتظار وجود دارد که بین نظر آن‌ها با نظر ساکنان شهر زاهدان هماهنگی وجود داشته باشد. در سطح تحلیل، با توجه یافته‌های توصیفی پژوهش تأیید و صحت فرضیه یادشده اثبات شد و براساس نتایج به دست آمده از پرسشنامه کارشناسان که در جدول ۴ آمده است، چهار گویه احیای هنرها و سنت‌های دستی و محلی، سرزندگی (با ۵۵.۳) و شادابی عمومی (با ۵۰.۸)، افزایش بهره‌مندی از خدمات درمانی و بهداشتی (با میانگین ۴۴.۷) و جذب جمعیت (با ۴۴.۷) بیشترین تأثیر را از گردشگری شهری پذیرفته است. از سوی دیگر، دو گویه ارتقای دسترسی به امکانات ورزشی (با ۱۶.۳) و افزایش دسترسی به امکانات فرهنگی هنری (با ۳.۵) کمترین مقدار میانگین را به خود اختصاص داده‌اند. با توجه به آزمون آماری نشان از معناداری و عدم وجود داده‌های فاقد ارزش دارد.

جدول شماره ۶- پایداری اقتصادی در گردشگری و توسعه شهری

گویه‌ها	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد
اشتغال زایی و افزایش درآمدهای عمومی	۱.۱۹	۳.۹	۶.۱۲	۳.۴۶	۶.۱۲
ارتقای سلامت ناشی از کار	۸.۱۳	۵.۲۱	۷.۲۰	۳۷	۹.۶
ارتقای رضایت شغلی	۲.۱۴	۲۴	۲.۳۸	۸.۳۷	۳.۷
ارتقای امید به آینده شغلی	۸.۱۱	۱.۶	۹.۳۰	۳.۴۲	۹.۸
ایجاد بازارهای نو برای فروش محصولات داخلی	۲۶	۳.۲۰	۳.۱۶	۴.۲۴	۱۳
برابری فرصت‌های شغلی در جامعه	۳.۲۰	۳.۷	۷.۱۶	۶.۴۹	۱.۶
افزایش عرضه نیروی کار	۵.۱۷	۳.۲۰	۱۵	۶.۳۶	۶.۱۰
گسترش صادرات پنهان	۲۴	۳.۱۶	۵.۱۷	۵.۳۰	۸.۱۱

منبع: نگارنده، ۱۳۹۵

جدول شماره ۷- نتایج آزمون کای اسکور در پایداری اقتصادی توسعه شهری

گویه	Chi-Square	df	Sig
اشتغال زایی و افزایش درآمدهای عمومی	۱۲.۱	۴	۰.۰۰۰.۰
ارتقای سلامت ناشی از کار	۶۴.۶۱	۴	۰.۰۰۰.۰
ارتقای رضایت شغلی	۴۱.۱	۴	۰.۰۰۰.۰
ارتقای امید به آینده شغلی	۲۲.۱	۴	۰.۰۰۰.۰
ایجاد بازارهای نو برای فروش محصولات داخلی	۵۶.۱۴	۴	۰.۰۰۰.۰
برابری فرصت‌های شغلی در جامعه	۵۲.۱	۴	۰.۰۰۰.۰
افزایش عرضه نیروی کار	۵۹.۴۸	۴	۰.۰۰۰.۰
گسترش صادرات پنهان	۲۷.۲۶	۴	۰.۰۰۰.۰

موضوع بسیار روشن بین محققان عرصه گردشگری شهری، تأثیرات اقتصادی گردشگری است که این موضوع از دیدگاه‌ها و رویکردهای متفاوتی بیان شده است. اما موضوع توسعه اقتصادی با توجه به محور پایداری، قضیه‌ای بسیار حائز اهمیت است، زیرا

هر توسعه اقتصادی پایدار نیست و چه بسا مشکلات تبعی بسیاری را با خود به همراه آورد. در سطح تحلیل، با توجه به یافته های توصیفی پژوهش تأیید و صحت فرضیه یاد شده اثبات شد. بر اساس نتایج به دست آمده از پرسشنامه کارشناسان شهر زاهدان، که در جدول ۶ آمده است، سه گویه برابری فرصت های شغلی در جامعه (با میانگین ۴۹.۶ اشتغال زایی و افزایش درآمدهای عمومی (با میانگین ۴۶.۳) و ارتقای امید به آینده شغلی (با میانگین ۴۲.۳) بیشترین مقدار را به خود اختصاص داده اند. در طرف مقابل قضیه نیز دو گویه گسترش صادرات پنهان (با میانگین ۳۰.۵) و افزایش عرضه نیروی کار (با میانگین ۳۶.۶) قرار دارند که گردشگری شهری از نظر پایداری اقتصادی کمترین تأثیر را در میان گویه های جدول ۵ از نظر شهروندان داشته اند. آزمون ها نشان از معناداری گردشگری و توسعه پایدار دارد.

جدول شماره ۸- پایداری کالبدی در گردشگری و توسعه شهری

گویه ها	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد
محافظت از میراث باستانی	۱۵	۴.۱۱	۱۱	۳.۴۴	۳.۱۸
در افزایش به کارگیری مصالح مقاوم در ساخت مساکن	۳.۹	۳.۹	۶.۳۸	۱.۱۹	۶.۲۳
تغییر نوع استفاده از ساختمان های قدیمی بر اساس نیازهای جدید	۱.۱۷	۳.۱۶	۱.۱۷	۲.۳۶	۴.۱۳
نوسازی و مرمت ساختمان ها	۸.۱۱	۲.۱۲	۶.۱۴	۳.۴۶	۱۵
در بهبود کیفی و کمی آب شرب	۹.۱۹	۹.۱۷	۲.۳۸	۳.۵	۷.۱۸
در بهبود دسترسی به وسایل حمل و نقل	۷.۱۶	۵.۸	۵.۱۹	۸.۳۹	۴.۱۵
در بهبود راه های ارتباطی	۱.۴	۱۱	۴.۱۳	۲.۴۹	۴.۲۲

منبع: نگارنده، ۱۳۹۵

جدول شماره ۹- نتایج آزمون کای اسکور در پایداری کالبدی توسعه شهری

گویه	Chi-Square	df	Sig
محافظت از میراث باستانی		۴	۰.۰۰۰
در افزایش به کارگیری مصالح مقاوم در ساخت مساکن		۴	۰.۰۰۰
تغییر نوع استفاده از ساختمان های قدیمی بر اساس نیازهای جدید		۴	۰.۰۰۰
نوسازی و مرمت ساختمان ها		۴	۰.۰۰۰
در بهبود کیفی و کمی آب شرب		۴	۰.۰۰۰
در بهبود دسترسی به وسایل حمل و نقل		۴	۰.۰۰۰

یکی از ابعاد مهم توسعه پایدار شهری توسعه کالبدی شهر است. مسلماً گردشگری شهری زمانی از منظر توسعه پایدار شهری توجیه پذیر است که بتواند سبب ایجاد تغییرات مثبت در کالبد شهر نیز شود. برای سنجش نقش گردشگری بر پایداری کالبدی از ۷ گویه مختلف استفاده شد. یکی از ابعاد مهم توسعه پایدار شهری توسعه کالبدی شهر است. مسلماً گردشگری شهری زمانی از منظر توسعه پایدار شهری توجیه پذیر است که بتواند سبب ایجاد تغییرات مثبت در کالبد شهر نیز شود. برای سنجش نقش گردشگری بر پایداری کالبدی از ۷ گویه مختلف استفاده شد. در سطح تحلیل، با توجه به یافته های توصیفی پژوهش تأیید و صحت فرضیه یاد شده اثبات

شد و براساس نتایج به دست آمده از پرسشنامه شهروندان، که در جدول ۸ آمده است، گردشگری شهری توانسته از نظر شهروندان تأثیر بسزایی در دو گویه بهبود راه های ارتباطی (با میانگین ۴۹.۲) و نوسازی و مرمت ساختمان ها (با میانگین ۴۶.۳) داشته باشد. در ارتباط با توسعه راه ها، باید به این نکته اشاره کرد که شهرداری زاهدان با افزایش درآمدهای خود، که از طریق گردشگری به دست آورده است، اقدام به بهبود راه ها و مسیرهای شهری در شهر زاهدان کند. در زمین. افزایش تسهیلات مناسب در واحدهای مسکونی نیز باید گفت که این گویه به صورت غیر مستقیم از سوی بهبود متغیرهای اقتصادی هدایت می شود. همچنین کمترین تأثیر را بر دو گویه در بهبود کیفی و کمی آب شرب (با میانگین ۵.۳) و افزایش به کارگیری مصالح مقاوم در ساخت مسکن (با میانگین ۱۹.۱) داشته است.

جدول شماره ۱۰- پایداری محیطی در گردشگری و توسعه شهری

گویه ها	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد
در کاهش تخریب و فرسایش خاک	۸.۱۱	۴.۱۵	۶.۳۸	۲.۲۵	۹.۸۵
در کاهش آلودگی منابع آب	۱.۱۷	۲.۱۴	۲۸	۲۲	۷.۱۸
در بهبود مکان یابی واحدهای مسکونی	۴.۱۳	۳.۱۸	۴.۱۱	۱.۴۵	۸.۱۱
در بهبود استفاده از منابع	۵.۶	۶.۱۴	۸.۳۵	۲۸	۱۵
افزایش آگاهی ساکنان از محیط طبیعی و فرهنگی	۹.۱۵	۲.۱۴	۴.۱۵	۷.۴۲	۸.۱۱
توجه به پاکیزگی سایت های گردشگری	۴.۱۳	۶.۲۳	۷.۴۰	۵.۸	۸.۱۳

منبع: نگارنده، ۱۳۹۵

جدول شماره ۱۱- نتایج آزمون کای اسکور در پایداری محیطی توسعه شهری

گویه	Chi-Square	df	Sig
در کاهش تخریب و فرسایش خاک	۸۴.۷۱	۴	۰۰۰.۰
در کاهش آلودگی منابع آب	۷۹.۱۳	۴	۰۰۰.۰
در بهبود مکان یابی واحدهای مسکونی	۰۰.۱	۴	۰۰۰.۰
در بهبود استفاده از منابع	۵۳.۶۷	۴	۰۰۰.۰
افزایش آگاهی ساکنان از محیط طبیعی و فرهنگی	۳۴.۸۰	۴	۰۰۰.۰
توجه به پاکیزگی سایت های گردشگری	۲۲.۸۰	۴	۰۰۰.۰

یکی از نقدهای بزرگی که در زمینه توسعه پایدار گردشگری مطرح شده، این موضوع است که گردشگری همواره تأثیرات مخربی بر محیط زیست می گذارد. این موضوع واقعیتی انکار ناپذیر است که توسعه در صورتی که مهار نشده و غیر قابل برنامه ریزی باشد، همواره تبعات معکوسی را با خود به همراه خواهد داشت. یکی از این بسترها بستر طبیعی است. شهر زاهدان محیط زیست بسیار زیبا و پاکیزه ای دارد که این موضوع باعث جذابیت این شهر شده است. براساس نتایج به دست آمده از پرسشنامه کارشناسان حوزه گردشگری شهر زاهدان که در جدول ۱۰ آمده است، باید دوباره به این نکته اشاره کرد که گردشگری شهر از منظر کارشناسان نیز نتوانسته است تأثیر مثبتی بر گویه در بهبود مکان یابی واحدهای مسکونی (با میانگین) داشته باشد. اگرچه به صورت متوسط میانگین های گویه های پایداری محیطی در حد پایینی قرار دارد، با توجه نتایج جدول ۱۳ معلوم می شود که گردشگری شهری توانسته بر

دو گویه در بهبود مکان یابی واحدهای مسکونی (با میانگین ۴۵.۱) و افزایش آگاهی ساکنان از محیط طبیعی و فرهنگی (با میانگین ۴۲.۷) تأثیرات خوبی داشته باشد. این مسئله در شهر زاهدان انکارناپذیر است که با آمدن گردشگران، به ویژه گردشگران غیر بومی شهرداری و واحدهای مربوطه، توجه بسیار زیادی را به مسائل زیست محیطی شهر لحاظ کرده اند که در مطلوبیت هرچه بیشتر شهر کارساز آمده است.

تحلیل SOAR

مرحله اول: که در این مرحله، اعضای گروه در خصوص چگونگی استفاده از استراتژی SOAR بحث می کنند. در این مرحله علاوه بر شناسایی افراد ذینفع، نحوه درگیر کردن این افراد در فرآیند برنامه ریزی مورد بحث قرار می گیرد. این افراد شامل؛ ساکنان شهر زاهدان، گردشگران، مسئولان سازمان میراث فرهنگی، شهرداری ها، هتلداران، استانداران و غیره می باشد.

مرحله دوم: شامل شناخت و بررسی نقاط قوت و مثبت می باشد. در این مرحله با شناخت ارزش ها، چشم اندازه ها و نقاط قوت داخلی که به منظور خلق فرصت ها می باشد، تا آنها را به آرمان ها و نتایج مبدل کنیم. بنابراین در این مرحله زمان جلسات توسط افراد گروه برنامه ریز تعیین می شود. بعد از تعیین زمان جلسات، هر یک از افراد نقاط قوت گردشگری و فرصت های پیش روی شهر و در نهایت آرمان های خود را تشریح می کنند. شایان ذکر است که این مرحله در کشورهای جهان سومی همچون، به دلیل عدم همکاری بعضی از مسئولین و افراد در برگزاری نشست ها با مشکلات عدیده ای مواجه است.

مرحله سوم: در این مرحله علاوه بر تصور کردن (مرحله سوم)، ابتکار و نوآوری (مرحله چهارم) که مجموعه از قوت ها، فرصت ها، آرمان ها و نتایج می باشد، مورد بررسی قرار می گیرد. در این مرحله، در نشست ها و گفت و گوها از افراد و مسئولین ذی نفع خواسته می شود که دیدی مثبت از آیند مطلوب گردشگری داشته باشند و در صورت اجرای شدن طرح، به بیان نتایج قابل اندازه گیری و مشهود بپردازند.

مرحله چهارم (نوآوری و ابتکار): در این مرحله راهبردها و استراتژی های نوآوری و ابتکاری، شناسایی و اولویت بندی می شوند. البته باید توجه داشت که امکان دارد روندهای جدید و تغییر یافته در سیستم، ساختار و غیره نیاز به پشتیبانی از اهداف جدید باشند. این تغییرات به وسیله شناسایی نقاط قوت ها و فرصت ها به منظور دستیابی به آرمان ها و نتایج به وجود می آیند. بنابراین مجموعه قوت ها، فرصت ها، آرمان ها و نتایج بازنگری در این مرحله به چالش کشیده شدند و در نهایت تغییراتی در آنها به وجود آمد.

مرحله پنجم: مرحله اجرا می باشد که حرکت به سمت اجرایی کردن برنامه هاست. در این مرحله افراد گروه های مختلف برنامه ریزی در طرح های که مربوط به رسیدن به اهداف و نتایج تعیین شده است، باهم ارتباط برقرار می کنند. مسئولین ذینفع و افراد در هر جای که علاقه و توانایی انجام آن کار را دارند، مشغول می شوند. این مرحله فراتر از اختیارات یک پژوهش می باشد و عملی کردن آن پس از تصویب طرح است.

جدول (۱۲)، نتایج چهار مرحله SOAR

فرصت‌ها (Opportunities)	قوت‌ها (Strengths)
معرفی فرهنگ و آداب غنی مردم شهر زاهدان	وجود چشم اندازی متنوع جغرافیایی با آب و هوای مناسب و مطبوع در اطراف شهر
تشویق سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی جهت سرمایه‌گذاری در صنعت گردشگری	آثار و میراث تاریخی - فرهنگی متنوع و پرجاذبه در این شهر
افزایش توجه دولت و بخش خصوصی به برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری	وجود نیروهای انسانی ماهر و با تجربه در منطقه
توجه دولتمردان به اشتغال‌زایی، کسب درآمد، رشد اقتصادی و کاهش فقر ناشی از توسعه صنعت گردشگری	وجود پتانسیل لازم و مستعد برای توسعه گردشگری، توریسم ورزشی و ...
کاهش آلودگی‌های محیطی و بسترسازی محیطی سالم و افزایش سرانه فضای سبز در شهر زاهدان	وجود جاذبه‌های ملی و بین‌المللی در عرصه‌های طبیعی و تاریخی
بهبود وضعیت زیرساخت‌ها و خدمات عمومی و توسعه امکانات و تسهیلات تفریحی برای گردشگران	مناطق مستعد گردشگری و ناشناخته در سطح شهر
بازاریابی صنایع دستی و محلی برای افزایش صادرات	مسیر عبوری سایر نقاط استان (بند آزادچابهار، شهر سوخته)
مدیریت و برنامه‌ریزی گردشگری بر اساس اصول توسعه پایدار	بازار بزرگ چهارراه رسولی محور تبادلات تجاری با هم نقاط کشور
نتایج (Results)	آرمان‌ها (Aspirations)
اختصاص بودجه مکفی برای تبلیغات گردشگری در سطح کشور و بین‌المللی	شهر زاهدان قطب بزرگ گردشگری در مرکز استان
افزایش مراکز خدماتی برای استقبال از گردشگران بومی و غیر بومی	تأثیرات اقتصادی و اشتغال‌زایی
برنامه‌ریزی برای افزایش دادن تعداد گردشگران نسبت به سال‌های گذشته	تبادل فرهنگ غنی مردم بومی با سایر نقاط کشور
افزایش دادن سرانه پارکها و فضای سبز و رسیدن به حد مطلوب	ارتقاء جایگاه صنایع دستی با حمایت از تولید، فروش و بازاریابی محصولات نظیر فرش، گلیم
تقویت زیرساخت‌های گردشگری و برطرف کردن مشکلات مرتبط با آن	رغبت فراوان بخش‌های مختلف خصوصی برای سرمایه‌گذاری در صنعت گردشگری
کاهش هزینه محل اقامتگاهها و افزایش تعداد هتل‌های بین‌المللی	
ایجاد هماهنگی بیشتر بین عوامل اجرایی و مدیریتی	ایجاد شهری با منظر زیبا و جذاب با رویکرد توسعه پایدار

منبع: یافته‌های تحقیق. ۱۳۹۵

نتیجه گیری

صنعت توریسم، فعالیت های مختلفی را در بر گرفته و با بخش های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی به طور مستقیم و غیرمستقیم در ارتباط است. وجود آثار باستانی و جاذبه های گردشگری منعکس کننده توانمندی بالای این منطقه در جذب گردشگران داخلی و خارجی است. و این امر می تواند منافع اقتصادی زیادی را در پی داشته باشد و برای رسیدن به این منافع، مدیریت و برنامه ریزی دقیق می خواهد. از طرفی این شهر با برخورداری از چشم انداز ویژه، طبیعت اطراف و محیط زیبا مناطق گردشگری، ویژگی های خاص اقلیمی و جاذبه های گردشگری متنوع خود می تواند انتظارات هر گردشگری را بر آورده سازد... بنابراین از عوامل اساسی در ایجاد تحول و دگرگونی در بخش گردشگری شهراهدان، مطالعه ی همه جانبه ی آثار مثبت، منفی و نگاه منطقه ای به توسعه ی گردشگری است. نتایج حاکی از این است که به دلیل عدم هماهنگی بین عوامل اجرایی و تصمیم گیرنده و عوامل محلی گردشگری زاهدان روبه تضعیف می باشد، در این راستا برنامه ریزی و مدیریت صحیح کارآمد برای تقویت اثرات مثبت و کاهش اثرات منفی در جهت ایجاد نگرشی مثبت به اثرات گردشگری در زاهدان مدنظر است. چراکه مدل SOAR، برخلاف مدل های گذشته از یک روند برنامه ریزی از پایین به بالا پیروی می کند. و با توجه به ماهیت این استراتژی پس از گفتگوهای متعدد با مسئولین متخصص- گردشگری در نهایت نقاط قوت و فرصت ها و آرمان های بخش گردشگری در این شهر تعیین شد. سپس در این مدل با پی بردن به نقاط قوت و فرصت های پیش روی گردشگری شهراهدان راهکارهای جهت اجرایی کردن این نقاط مثبت در جهت توسعه گردشگری پایدار شهری معرفی شد. پیشنهاد می گردد برای توسعه ی مدیریت گردشگری شهراهدان و برنامه ریزی در این زمینه، سازمان هایی که از منافع گردشگری بهره مند می شوند بیش تر مشارکت محلی داشته و بخشی از درآمدهای حاصل از گردشگری خود را برای رفاه و ارائه خدمات به بومیان و زیرساخت ها اختصاص دهند تا نقش مؤثری در توسعه پایدار ایفا نمایند. این امر نیازمند مشارکت تمامی سازمان ها، ادارات و نهادهای دولتی و یا غیر دولتی و مدیران و برنامه ریزان گردشگری در این زمینه است. یافته های این تحقیق نشان می دهد که گردشگری در شهر چادگان پیامدهای اجتماعی- فرهنگی، اقتصادی و محیطی متعددی را در پی داشته است. اگرچه تاثیرات مثبت گردشگری بر روی برخی از متغیرهای اقتصادی و اجتماعی- فرهنگی در منطقه مورد تایید است، اما موضوعات بسیاری همچون مشارکت جامعه محلی در امر برنامه ریزی و توسعه گردشگری، آموزش ساکنین در خصوص جنبه های مختلف صنعت گردشگری، تاثیرات اشتغال فصلی و حمایت از شاغلین در زمان بیکاری نادیده گرفته شده اند.

مراجع

ابراهیم زاده ع.، ضیایی م.، دلشاد ع.، اصول و فرآیند برنامه ریزی راهبردی توسعه توریسم، صحرا، مشهد، ایران، ۱۳۹۱
 اکبرپور سراسکانرود، محمد، رحیمی، محمد و محمدی، فاضل. ۱۳۹۰. سنجش تأثیرات گسترش گردشگری بر ابعاد توسعه پایدار، مطالعه موردی: شهرستان هشتگرد، فصلنامه برنامه ریزی منطقه ای، سال اول، شماره سوم، پاییز. صص ۹۳-۱۰۴.
 خاوریان گرمسیر، امیررضا؛ استوارس، ژاکلین ام؛ علیان، مهدی (۱۳۹۲)، « برنامه ریزی راهبردی توسعه گردشگری با استفاده از مدل استراتژیک SOAR، نمونه موردی: شهر تفت»، مدرس علوم انسانی- برنامه ریزی و آمایش فضا، دوره ۱۷؛ ش ۳، صص ۱۲۷-۱۴۲

حاتمی نژاد، حسین و شریفی، امیر، بررسی نقش گسترش گردشگری شهری بر توسعه پایدار شهری (نمونه موردی: شهر سنندج)، گردشگری شهری، دوره ۲، شماره ۱، بهار ۱۳۹۴، ص. ۷۴ - ۶۱.
دیناری، احمد، ۱۳۸۴، گردشگری شهری در ایران و جهان، انتشارات الیاس، چاپ اول.
کردی، محمد. ۱۳۸۱. برنامه ریزی توریسم شهری با تأکید بر توسعه پایدار (شهر تبریز)، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید بهشتی.

موحد علی، ۱۳۸۶؛ گردشگری شهری، دانشگاه شهید چمران، اهواز، ایران

موحد، علی. ۱۳۸۴. توریسم شهری، مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی، سال اول، چاپ اول.

Stavros, J., & G. Saint, (2010). SOAR: Linking Strategy and OD to Sustainable Performance" in W.J. Rothwell, J.M. Stavros, R. Sullivan & A. Sullivan (Eds.), Practicing Organization Development: A Guide for Leading, San Francisco, CA: Jossey-Bass Change, Pp. 377-394.